

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЕКООРІЄНТОВАНИХ КЕЙСІВ

Каленський Андрій Анатолійович,

д.пед.н., професор

провідний науковий співробітник

Інститут професійної освіти НАПН України

м. Київ, Україна

Вступ. Серед найпоширеніших екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній освіті можна окреслити наступні: дебати, дискусії та вирішення проблемних ситуацій, гра-форум, рольова гра, кейс-метод, проблемно-орієнтоване навчання, метод проєктів тощо. Кейс-метод чи аналіз ситуацій дозволяє студентові (учневі), спираючись на власний досвід, формулювати висновки та застосовувати на практиці одержані екологічні знання, демонструвати власний (або груповий) погляд на вирішення проблем довкілля.

Мета роботи. Розглянути гносеологічні властивості та особливості цілезаастосування екоорієнтованих кейсів.

Матеріали та методи. При написанні статті нами було використано нормативно-правові акти і наукові праці з питань екологічної освіти. Методи, використані у роботі: аналіз, порівняння, систематизація, абстрагування. Результати та обговорення.

У межах традиційної освітньої системи існують різні моделі навчання (трансляційна, формуюча, розвивальна, активізуюча та вільна), які мають суттєві відмінності. В них гармонізація взаємовідносин між людиною і природою відбуваються, насамперед, через передачу необхідного екологічного досвіду, знань та умінь із збереження довкілля освітніми засобами. Так, трансляційна модель традиційного екологічно спрямованого навчання побудована на передбаченні, що екоорієнтований зміст навчальних впливів ізоморфно трансформується в систему знань і умінь здобувача освіти з екології, його індивідуальні морально-екологічні якості.

Проте, таке навчання орієнтується на досягнення кінцевого результату, а не на розвиток сучасної особистості. Формуюча модель, зазвичай, ґрунтується на тому, що до певної міри за допомогою управління навчальною діяльністю здобувача освіти можна гарантувати формування його екологічних знань, умінь і навичок з наперед заданими властивостями. Навчання при цьому відбувається поетапно, з формуванням певних екологічних розумових дій. Той, хто навчається, засвоює еталонні морально-екологічні зразки діяльності – чим точніше і правильніше він їх засвоїть, тим ефективнішим вважається екологічно спрямоване навчання.

Розвивальна модель спрямована, в першу чергу, на розвиток теоретичного екологічного мислення (когнітивної сфери особистості того, хто навчається) за рахунок спеціальної організації екоорієнтованого навчального матеріалу і не передбачає звернення до моралі емоцій і почуттів здобувачів освіти.

Активізуюча модель спрямована на стимулювання екологічної пізнавальної діяльності за рахунок впровадження проблемного навчання і розв'язання навчальних екологічних задач, спрямованих на уникнення небезпечних дій як для людини, так і для природи. Вільна модель екологічної традиційної освіти орієнтована на спонтанність у саморозвитку особистості, зокрема її екологічної сфери, а екологічне навчання розглядається як супровід її природного гармонійного розвитку.

З гносеологічної точки зору аналіз ситуацій – метод активного навчання, внаслідок застосування якого досягається розуміння досліджуваного предмета. Найголовніше те, що отримані в процесі навчання кейс-методом екологічні знання мають особливий сплав інформації та навичок еталонної морально-екологічної діяльності.

З цього підходу випливають найважливіші гносеологічні властивості аналізу ситуацій для екологічної освіти:

- неоднозначність одержуваного знання
- екологічні знання, які набуває студент (учень), не є самодостатніми вони лише один з варіантів активного знання;
- різноманітність джерел знання: лекції, нормативно-правові акти і наукові праці з питань екологічної освіти та статистичні матеріали доповнення до кейсу, висловлювання учасників обговорення;
- творчий процес пізнання виявляється в реалізації індивідуальної творчості як студента (учня), так і викладача, і їхнього залучення до колективної творчості завдяки вільній обстановці висловлювання ідей збереження якості довкілля, охорони здоров'я людини та раціонального використання природних ресурсів;
- синергетичний ефект від колективного характеру екологічної пізнавальної діяльності, яка передбачає різноманітні форми, а саме: обмін думками, обговорення, мозкову атаку, виділення підгруп, ігрова взаємодія тощо;
- форсований процес отримання знання за допомогою занурення в екологічну ситуацію.

Занурення в ситуацію дозволяє уникати суто логічні моделі пізнання. Тут досить швидко вмикаються механізми образного, інсайтного пізнання. Можна розглянути кілька груп екоорієнтованих кейсів.

Перша група орієнтована на отримання знань за екологічною темою чи розділом навчальної дисципліни, яка позначається екоорієнтованим кейсом. Це гносеологічні навички, пов'язані з отриманням, накопиченням і використанням знання про суть явищ природи, взаємодію і взаємозалежність людини, суспільства і природи, врахування та усунення екологічних проблем. Важливими особливостями цього знання вважаються ті, що виражають синтетичний і прикладний, практичний характер щодо збереження навколишнього середовища.

Аналіз реальної ситуації змушує синтезувати отримані раніше знання, вчитися їх застосовувати на практиці. Звідси походять найважливіші цілі застосування екоорієнтованого кейс-методу: навчити студента (учня)

актуалізувати отримане знання стосовно практичної екологічної проблеми; навчити шукати відсутню інформацію для вирішення екологічної ситуації кейса; навчити використовувати наявні знання для вирішення екологічної проблеми; робити свої власні відкриття в пізнавальному процесі із оптимальної взаємодії людини, суспільства з довкіллям.

Друга група екоорієнтованих кейсів також орієнтована не на саме знання, а на пізнавальні методи та засоби: формування розуміння методів та засобів; набуття навичок використання методів екологічного мислення, аналізу екопроблем тощо; розвиток здорового глузду, логіки і дисципліни мислення; формування уміння передбачення, обґрунтування прогнозу раціонального використання природного навколишнього середовища. Завдяки застосуванню такого кейс-методу відбувається накопичення студентом (учнем) засобів розумової діяльності, які набувають тривалості й можуть застосовуватися не тільки при вивченні екологічних дисциплін та екологічних тем інших навчальних дисциплін, а й у подальшому здійсненні екологічно доцільної фахової діяльності.

Третя група орієнтована на розвиток особистісних якостей: розвиток навичок практичної екологічно доцільної діяльності: прийняття природовідповідних, екологічно оптимальних рішень, толерантне ведення спору, дискусій тощо; формування умінь спілкування, формування взаємовідносин із учасниками комунікації; освоєння практик лідерства та вміння працювати в команді; формування сприятливого психологічного клімату; оволодіння певним набором етичних і, насамперед, професійних норм, чесної конкуренції, критичного ставлення до самого себе, поваги до тих, хто тебе оточує.

Четверта група кейсів визначає мету процесу, що характеризує залучення студента (учня) в екоорієнтований навчальний процес, а саме: студент (учень) повинен відвідати певну кількість занять з екологічних дисциплін; він повинен показати підготовку і зацікавлення до занять про взаємодію людини, суспільства з довкіллям; він повинен у певний час зробити усну доповідь з вирішення екологічних проблем під час навчання. Досягнення цих цілей дозволяє виробити досить чіткі уявлення про атестацію студента (учня), його екологічну компетентність.

Особливості цілезаастосування при використанні всіх груп екоорієнтованих кейс-методів. Першою особливістю вважається та, що цілі тут мають дуже конкретний екоорієнтований характер, коли викладач орієнтується не на загальну фразу "вміння екологічно системно мислити", а на оволодіння студентом (учнем), наприклад, структурно-функціонально креативного підходу до розв'язання екологічних проблем на виробництві.

Другою особливістю є індивідуальний підхід до студентів (учнів) при формуванні цілей відповідно з деякими рівнями їхнього екологічного розвитку. Так, той таки структурно-функціональний креативний підхід до розв'язання екологічних проблем, як мета, може бути диференційований за такими рівнями, як розуміння категорії "екологічна система", структури цієї системи, функції екосистеми, взаємної екологічної обумовленості структури і

функцій. Це дозволяє конкретизувати загальну екологічну мету, відстежувати екологічно-інтелектуальний, морально-етичний розвиток студентів і більш коректно їх оцінювати.

Нарешті, третій аспект цілезаастосування полягає в тому, що він є основою методу аналізу ситуацій, яка передбачає виявлення студентом (учнем) проблеми формування гармонії у відносинах між людиною, суспільством і природою і формулювання цілей та завдань вирішення цієї проблеми. Для цього використовуються різні засоби організації роботи студентів над кейсом, їхня мотивація, які повинні враховувати не тільки екологічне цілезаастосування, але й ціледосягнення - вміння знаходити засоби для реалізації прав людини на здоров'я та сприятливе для існування довкілля. Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, відзначаємо, що у межах традиційної освітньої системи існують різні моделі навчання, а саме: трансляційна, формуюча, розвивальна, активізуюча та вільна.

Аналіз ситуацій, метод активного навчання, має такі гносеологічні властивості: неоднозначність одержуваного знання, різноманітність джерел знання, творчий процес пізнання, синергетичний ефект від колективного характеру, форсований процес отримання знання. Можна розглянути кілька груп екоорієнтованих кейсів: перша група орієнтована на отримання знань за екологічною темою чи розділом навчальної дисципліни; друга група екоорієнтованих кейсів також орієнтована не на саме знання, а на пізнавальні методи та засоби; третя група орієнтована на розвиток особистісних якостей; четверта група кейсів визначає мету процесу, що характеризує залучення студента (учня) в екоорієнтований навчальний процес.

Висновок. Особливості цілезаастосування при використанні всіх груп екоорієнтованих кейс-методів: цілі тут мають дуже конкретний екоорієнтований характер, індивідуальний підхід до студентів (учнів) при формуванні цілей, третій аспект цілезаастосування полягає в тому, що він є основою методу аналізу ситуацій, яка передбачає виявлення студентом (учнем) проблеми і формулювання цілей та завдань її вирішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бородієнко О. В., Пуховська Л. П., Леу С. О. та ін. (2017). Професійні навчальні заклади в країнах Європейського Союзу: практичний посібник. Київ: ІПТО НАПН України.
2. Бородієнко О. В. (2019). Ефективне управління закладами професій(професійно-технічної) освіти.
3. Каленський А. А. (2017). Фахова передвища освіта: концептуальні засади стандартизації підготовки молодших спеціалістів. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія, (277), 101-105.
4. Каленський, А. (2018). Методологічні підходи до стандартизації змісту професійної освіти. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка, 16, 27–33.

5. Каленський А. А. (2022). Концептуальні засади екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: педагогічні науки, 48, 87–94.

6. Каленський А. А., Герлянд Т. М., Нагаєв В. М. (2022) Концепція розроблення та використання екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті: монографія. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o, Česká republika, 275-285.

7. Сидоренко О., Чуба В. (2001) Ситуаційна методика навчання: теорія і практика. Київ: Центр інновацій та розвитку.

8. Сурмін Ю. П. (2012) Кейс стаді: архітектура і можливості. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент освіти в Україні».

9. Лузан, П. Г., Каленський, А. А. (2014). Методи і форми організації навчання фахівців аграрної галузі : навчальний посібник. Київ : Логос.

10. Пуховська Л. П., Радкевич В. О., Бородієнко О. В., Радкевич О. П., Базелюк Н. В., Корчинська Н. М., & Леу, С. О. (2018). Системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: монографія. Житомир: «Полісся»

11. Mozolev O., Khmara M., Yashchuk I., Kravchuk L., Matviichuk V., Kalenskyi A., ... & Halus O. (2020). The Influence of Value-oriented Teaching upon Vital Competences Formation of 7-9 Years Old Pupils during Physical Education Lessons. Universal Journal of Educational Research, 8 (6), 2352-2358.